

Галіна Тварановіч

Uniwersytet w Białymstoku

belsk2009@yandex.by

Грамадска-сацыяльны і нацыянальна-культурны феномен літаратурнага аб'яднання “Белавежа”

Англіійская даследчыца Шырын Акінэр, зацікавіўшыся ў другой палове 1970-х гадоў творчасцю беларускіх пісьменнікаў Польшчы, сяброў літаратурнага аб'яднання “Белавежа”, акрэсліла іх мастакоўскі набытак як літаратуру рэдкай разнастайнасці ды шчырага натхнення. Маючы на мэце аналіз, зразумела, эстэтычнай матэрыі, Ш. Акінэр найперш звярнула ўвагу на сацыяльны феномен існавання беларускага этнасу, абумоўлены месцазнаходжаннем паміж “магутнымі суседзямі” – рускімі і палякамі, а таксама асаблівасцямі беларускай мовы, якая, хоць і ўсходнеславянская, а ўключае ў сябе шмат рысаў, уласцівых заходнеславянскім мовам. А гэта давала падставы “магутным суседзям” беларусаў абвяшчаць, што беларуская мова існуе выключна як гаворка і нават “працягваць рукі за чужой зямлёй і душами яе жыхароў”. У словах Ш. Акінэр гучала добразычлівае здзіўленне: “Факт, што гэты народ так доўга захоўвае пачуццё сваёй нацыянальнай асаблівасці мяжуе з цудам. Ягоная воля застацца на зямлі продкаў абумоўлівае існаванне ў яго жыцці няспынна цякучай другой, глыбейшай плыні, дзякуючы якой квітнее сягоння беларускае пісьменства”¹. Квітнее, падкрэслім, згодна са словамі Ш. Акінэр, на Беласточчыне. І далей, зрабіўшы невялікі экскурс у глыбіні беларуска-польскай гісторыі, даследчыца адзначала: “Такім чынам, параўнаўча невялікая колькасць беларусаў (зараз іх на Беласточчыне каля двухсот тысяч) адцята дзяржаўнаю мяжою ад свае этнічнае базы. У выніку таго, з дамінуючай на беларускіх абшарах масы, пераўтварыліся яны ў нацыянальную меншасць, колькасна малую ў супастаўленні са сваімі новымі супляменнікамі (палякамі ў цяперашняй ПНР)”².

Усведамляючы складанасці захавання нацыянальнай тоеснасці, творчага самавыяўлення ў такой сітуацыі, яшчэ ж у дадатак ускладнёнай хранічнымі шматвяковымі сацыяльнымі праблемамі існавання беларускай мовы, Ш. Акінэр імкнулася выказаць сутнасна важнае

¹ Sh. A k i n e r, *Suczasyjja biełaruskija piśmienniki u Polsce*, пер. з анг. мовы Я. Яновіч, Biełastok 1982, s. 3.

² *Ibidem*, c. 4.

і аптымістычнае: “Але мова ёсць таямнічаю з’яваю: нават самыя словы ў ёй з’яўляюцца нейкай квінтэсэнцыяй людскога існавання, крышталізацыяй спадчыны і жыццёвага вопыту”¹. Значыць, нягледзячы на “адцятасць ад сваёй этнічнай базы”, у беларусаў Польшчы захоўваўся гістарычны, псіхафізічны, духоўны патэнцыял, напрацаваны за многія вякі станаўлення этнасу на агульнай беларускай тэрыторыі. Развіваючы тэзіс Ш. Акінэр, не спыняючыся на сакральным трансцэндэнтным месцы слова ў тайніцы светабудовы, слова з вялікай літары, варта нагадаць, што кожнае слова заключае ў сабе пэўную энергію, а кожная мова, такім чынам, уяўляе сабой энергетычную сістэму, якая ў значнай ступені вызначае развіццё ўсяго чалавечага патэнцыялу. На заканчэнне, у рэзюмэ да свайго даследавання *Сучасныя беларускія пісьменнікі ў Польшчы* Ш. Акінэр між іншым падагуліла: “Język białoruski, wypierany z szerszego użytku przez polszczyznę, staje się dla wielu językiem prywatnym, mową duszy. A mowa duszy bywa tylko jedna i to morze tłumaczyć literacką aktywność Białorusinów”².

Назваўшы сваю манаграфію, прысвечаную аналізу беларускай паэзіі ў Польшчы, *Strażnicy pamięci* (1997 г.), вядомая даследчыца творчасці “белавежцаў” Тэрэса Занеўская ва ўнісон з Ш. Акінэр адразу лапідарна-вобразна вызначыла адзін з ключавых культурна-нацыянальных аспектаў, што ўпісаўся ў гісторыю беларускай і польскай літаратур пад шматзначным, прыгожым імем “Белавежа”. Беларускія паэты называліся вартавымі шматвяковай гістарычнай, культурнай, духоўнай беларускай памяці.

Відавочна, што беларускае мастацкае слова – выказана яно ў Беларусі, прагучала з-за акіяна ці на Беласточчыне – выяўляе нацыянальныя лёс, шлях, характар. І як жа слушна падкрэсліў, светлай памяці Ігар Жук, разглядаючы яшчэ на самым пачатку гэтага стагоддзя літаратурна-культурную сітуацыю беларуска-польскага памежжа, што яна “толькі акцэнтэе і ўзбуйняе агульныя працэсы, якія існуюць у беларускай культуры ў прыглушаным стане.

Бо культура мае гіганцкую генетычную памяць, нашмат даўжэйшую ад той, што была накрэсленая пазногцем Сталіна. Бо культура ёсць выява ментальнасці. А яна фарміруецца не ў адзін дзень. Гэта значыць, што больш правамерна гаварыць не пра феномен памежнай культуры, а пра асаблівасці функцыянавання беларускай культуры ва ўмовах памежных слупоў”³.

Адной з найбольш агульных падстаў для рэфлексіі над беларускай паэзіяй у Польшчы Т. Занеўская назвала пад той час саракагадовы юбілей беларускага літаратурнага руху ў Польшчы, яскрава ўвасоблены ў Беларускім літаратурным аб’яднанні “Белавежа”. Даследчыца адзна-

¹ *Ibidem*, с. 5.

² *Ibidem*, с. 25.

³ І. Жук, “Мацерыковыя” і “фонавыя” фактары ў літаратурна-культурнай сітуацыі беларускага памежжа, “Acta Albaruthenica” 2001, № 2, с. 112.

чыла: “Obszerny etap drogi twórczej literatów tej grupy i jej wkład również w rozwój kultury polskiej skłania i zachęca badacza literatury do syntetycznego rozważenia kondycji pisarza białoruskiego w Polsce oraz rozwoju i zrozumienia założeń światopoglądowych poezji białoruskiej w tym okresie. Ponadto, perspektywa kończącego się stulecia, którą w znacznej mierze literaci białoruscy na ziemi polskiej wypełnili swą twórczością, coraz wyraźniej uświadamia ważność miejsca jakie w historii literatury białoruskiej i polskiej XX wieku zajmują ich dokonania twórcze”¹. Другой важнай падставай для выбару тэмы даследавання бачылася Т. Занеўскай тое, што „szersze tło poezji białoruskiej w Polsce oraz jej kontekst społeczny i literacki pozostają prawie zupełnie nie zbadane”². Сапраўды, у кнізе *Strażnicy pamięci* зроблена спроба гістарычнага экскурсу па прасцягу беларускай літаратурнай Беластоцчыны, разгляду выбраных з’яў, што папярэднічалі з’яўленню “Белавежы” і далей – да абставін узнікнення аб’яднання, прапанаваная перыядызацыя дзейнасці “Белавежы” і, зразумела, аўтарка засяродзілася на сістэматызацыі творчага набытку паэтаў-“белавежцаў” (Яшы Бурша, Алеся Барскага, Яна Чыквіна, Віктара Шведа, Дзмітрыя Шатыловіча, Надзеі Артымовіч, Уладзіміра Гайдука, Міхася Шаховіча, Міры Лукшы). Была звернута ўвага найперш на матывы і вобразы дому, агароду і ваколіц дзяцінства, а таксама прааналізаваны міфы, характэрныя для паэзіі “белавежцаў”. Такім чынам, у працэсе літаратурнага аналізу якраз пацвярджалася, канкрэтызавалася месца, роля *вартавых памяці*.

Высока ацэньваючы працу Т. Занеўскай, якая пэўным чынам сістэматызавала даробак “белавежцаў”, трэба пры тым усё ж адзначыць, што падчас яе стварэння ўжо меўся шэраг крытычна-літаратуразнаўчых разглядаў творчасці “белавежцаў” як у Беларусі, так і ў Польшчы і – што важна – у самім “белавежскім” асяроддзі. Артыкулы з’явіліся ў што-тыднёвіку “Ніва”, на “ніўскай” “Літаратурнай старонцы” амаль адразу з узнікненнем арганізацыі. Разгляд гэты быў своеасабліва падагульнены ў кнігах Яна Чыквіна (*Далёкія і блізкія. Беларускія пісьменнікі замежжа*, Беласток 1997) і Аляксандра Баршчэўскага (*Творцы беларускага літаратурнага руху ў Польшчы, 1958–1998*, Мінск 2001). Несумненна, асаблівую дынаміку набывае асэнсаванне “белавежскага” плёну якраз у апошнія дваццацігоддзе. Сімптаматычна, што на пачатку новага міленіуму Бэата Сівэк абараняе доктарскую працу па паэтычнай “Белавежы” і ў 2004 годзе ў выдавецтве КУЛю выходзіць яе кніга *Ojczyzna duża i mała. Poeci Stowarzyszenia Literackiego „Białowieża” wobec problematyki ojczyźnianej*. Крыху пазней адбываецца абарона доктарскай дысертацыі па прозе “белавежцаў” Анны Саковіч, а ў 2012 годзе ў выдавецтве Універсітэта ў Беластоку з’яўляецца яе кніга *Беларуская літаратура Польшчы. Стылістычна-жанравыя асаблівасці прозы “белавежцаў”*.

¹ T. Z a n i e w s k a, *Strażnicy pamięci. Poezja białoruska w Polsce po roku 1956*, Białystok 1997, s. 9.

² *Ibidem*.

Адной з падстаў таго, што беларусы Беласточчыны захоўваюць сваю нацыянальную адметнасць, Ш. Акінэр бачылася існаванне “глыбейшай плыні”, а менавіта глыбокіх каранёў, традыцый. Пра агульныя ўсходнеславянскія “падваліны”, пра часы Вялікага Княства Літоўскага зараз існуе хіба цэлая бібліятэка разнастайных даследаванняў. Тут жа хочацца згадаць пачатак мінулага стагоддзя, слаўную “Нашу Ніву” – “першую беларускую газэту з рысункамі”, якая была чаканай і чытанай таксама на Беласточчыне і мела тут сваіх карэспандэнтаў. Так, у першым нумары за 1907 год “Халімон з-пад пушчы” распавядаў пра падзеі ў Гуковічах, Кленіках Бельскага павета, а ў трэцім ён жа ўдакладніў інфармацыю з Кленікаў. У тым жа нумары М. Паўлюк з Краснага Стока Сакоўскага павету наракаў на брак свабоды выбараў. Вінцук Грушка з Пасынкаўскай воласці Бельскага павету 2 сакавіка (№ 9) сігналаваў: “Ночаю 18 февраля ў хату мужыка Сцепанюка ў вёсцы Локніцы ўбіўся прыстаў шукаць бунту. Алеж, не напаўшы на што цікавае, забраў колькі нумароў «Нашае Нівы». А пасля насеў на пісара валаснога, чаму той выдаець такую «бунтаўскую» газэту, ды наказаў, каб больш яе нікому не аддаваў. А пісар адказаў яму, што ён такога права не маець. Тады начальства паставіла адсылаць ўсе газэты, што прыходзяць мужыком, на перагледку земскаму. А як земскі Хомэнтоўскі нам добра ўжо ведамы, то ёсць надзея, што ані воднае газэціны ўжо лапатніку і ня відзець, як сваіх вушоў. Злужаць гузік на газэту, што раскрываець яна іх штукі, а мы яе ўжо добра ўлюбiлі...”¹.

Увогуле ж, дзякуючы “Халімону з-пад пушчы”, які, магчыма, выступаў і пад іншымі псеўданімамі, навіны з Бельскага павету друкаваліся ў “Нашай Ніве” пастаянна. Уласна, як і з Беластоку, з шэрагу паветаў на той час Гродзенскай губерні. І як не згадаць беластоцкага паэта М. Арла (Сцяпана Пятэльскага), аднаго з “нашаніўцаў”, вершы якога становілі асновай Максім Багдановіч... Адным словам, адраджэнская “нашаніўская” пара ахоплівала і тэрыторыю сучаснай Беласточчыны.

Актывізаваная і “Нашай Нівай”, “генетычная памяць”, пра якую гаварыў І. Жук, выявілася на Беласточчыне і падчас Другой сусветнай вайны. Невыпадкова Масей Сяднёў, які напрыканцы яе амаль год правёў на Падляшшы, працаваў карэктарам у газеце “Новая дарога” (рэд. Хведар Ільяшэвіч), згадвае ў сваім *Беластоцкім сшытку* (1991), што ў “Беласточчыне я адчуў жывую Беларусь. Гатовы быў прызнаць яе маёй другой радзімай. <...> Прыехаўшы з русіфікаванай Усходняй Беларусі, я пачуў у Беласточчыне сапраўдную беларускую мову”². Сам жа М. Сяднёў стаў на той час “беластоцкім паэтам”, вершы якога вучылі на памяць вучні ў беларускіх школах, а тагачаснае беларускае школьніцтва ахоплівала ці не ўсю Беласточчыну. “Досыць было пабываць толькі на настаўніцкім з’ездзе або курсах па падрыхтоўцы настаўнікаў, каб вас

¹ *З Беларусі і Літвы: ад нашых карэспандэнтаў*, “Наша Ніва” 1907, № 9, 2 (15) марца.

² М. Сяднёў, *Масеева кніга: Успаміны, старонкі дзённіка, эсэ*, Мінск 1994, с. 282.

ахапіла адчуванне беларускага духу”¹, – сцвярджаў М. Сяднёў. Гэтае адраджэнне беларускай школы, уздым нацыянальнай свядомасці паэт, прыгадаем – намінант на Нобелеўскую прэмію, называе нечым “накшталт маленькага кароткага рэнесансіку”².

І, відавочна, што беларусы, самая шматлікая нацыянальная меншасць у Польшчы, былі падрыхтаваны да таго, каб выкарыстаць спрыяльныя варункі сярэдзіны XX стагоддзя. У своеасаблівым летапісе беларускага жыцця амаль усёй другой паловы XX стагоддзя, ва ўнікальнай аўтабіяграфічнай кнізе *Віры. Запіскі рэдактара* Георгія Валкавыцкага выразна перададзена атмосфера тых гадоў. Ён, выпускнік Літаратурнага інстытута ў Маскве, вярнуўшыся ў 1954 годзе дадому, а як вядома, паходзіў з Белавежы, аказаўся ў эпіцэнтры чарговага беларускага адраджэння. Гэта Г. Валкавыцкаму было даручана падрыхтаваць прапанову аб стварэнні беларускай грамадскай арганізацыі: “Я аргументаў да прапановы доўга не шукаў. У карысць беларускай арганізацыі галасавалі тэорыя і жыццё. Станоўчую ролю адыгралі тры кіты, на якіх стаіць кожная нацыя – мова, культура, тэрыторыя. А ідэйным таранам сталі актыўнасць тутэйшага насельніцтва ў пабудове новага жыцця і замілаванне да сваёй культуры. Апошні доказ быў навідавоку. Яго прадэманстравалі нашы людзі ў час сёлетніх гастролёў Купалаўскага тэатра. <...> Дзесяць гастрольных дзён купалаўцаў ускалыхнулі пачуцці тутэйшых людзей, выліліся ў вялікае беларускае свята. Узнікла цудоўная атмосфера. У камітэце не сціхалі тэлефонныя званкі, з усіх куткоў вялікага ваяводства народ дамагаўся білетаў на выступленні беларускага тэатра”³.

Была створаная ініцыятыўная група і неўзабаве – у лютым 1956 года – распачало сваю працу Беларускае грамадска-культурнае таварыства (БГКТ). Пры дзейным удзеле ў арганізацыі БГКТ асноўным заданнем Г. Валкавыцкага “з’яўлялася заснаванне беларускага тыднёвіка”⁴. У руках “васьмімесячнага журналіста” аказалася “будучыня газеты”. Досыць падрабязна Г. Валкавыцкі згадвае пошукі ім назвы тыднёвіка: “Пачаў танцаваць ад загалоўка, як часам рабіў і пры вершах. З маіх навокал-загалоўчых піруэтаў не засталася ніякага следу. Помню толькі, што, шукаючы імя, канкрэтызаваў і характар тыднёвіка. Адкідваў двухчленныя назвы. Яны ад бяссілля выказаць думку коратка. А імя часопіса – сціслая думка. Павінна быць прастай, суцэльнай і даходлівай. Браў таксама пад увагу кальпарцёраў і шырокую грамадскасць. Не ўсе ведаюць беларускую мову, а нам неабыхавы асацыяцыі, якія выклічаў людзей наш тыднёвік. Вельмі хацеў уплесці гістарычнае карэнне. Беласточчыне аднак не пашанцавала з беларускімі выданнямі. Паспрабуйце, напрыклад, адаптаваць «Мужыцкую праўду». «Сялянская праў-

¹ *Ibidem*, с. 280

² *Ibidem*.

³ Г. В а л к а в ы ц к і, *Віры: Нататкі рэдактара*, Беласток 1991, с. 12.

⁴ *Ibidem*, с. 13.

да»? «Вясковая праўда»? Вузка. Хоць і асноўную чытацкую базу размясціў у беластоцкай вёсцы, не завужаў тыднёвіку гарызонт вясковымі рамкамі. Гэта наша адзіная газета на беларускай мове. Ужо амаль адчуваў дотык працягнутай з гісторыі рукі, таксама «адзінай» віленскай «Нашай Нівы». Шмат чаго ў нас знойдзецца супольнага – вынік той жа «адзінасці»¹. Відавочна, свядомая арыентацыя Г. Валкавыцкага на адраджэнскую газету пачатку XX стагоддзя была арганічнай і цалкам апраўданай. Галоўныя кірункі дзейнасці «нашаніўскіх» адраджэнцаў, як бы лакалізаваўшыся на Падляшшы ў адпаведнасці з іншымі сацыяльна-палітычнымі ўмовамі, праблемамі, аказаліся шмат у чым актуальнымі і запатрабаванымі. Першага лютага 1956 года Г. Валкавыцкі атрымаў прызначэнне на пасаду галоўнага рэдактара штотыднёвіка, а з датай 4 сакавіка выйшаў у свет першы нумар «Нівы» – з падрабязнай справаздачай і скарачаным дакладам з Першага з’езду БГКТ.

З’яўленне «Нівы», магчымасць друкавацца на роднай мове, садзейнічала мабілізацыі творчых сіл. І як у свой час «Наша Ніва» сталася своеасаблівым пісьменніцкім аб’яднаннем беларусаў у Вільні, так і «Ніва» беластоцкая вывела ў свет цэлую кагорту аўтараў. Кранальнае практычнае пацвярджэнне гэтай тыпалагічнай сувязі даюць фестывалі, святы беларускай песні, што праводзяцца на Беласточчыне пад эгідай БГКТ, распачынаючыся звычайна своеасаблівым гімнам беларусаў Падляшша, вершам Алеся Барскага *Беластоцкі край* (музыка Анатоля Ярмоленкі), надрукаваным у Беларускім календары за 1994 год і ад самага пачатку знакавым для беларусаў Польшчы, і завяршаючыся песняй *Люблю наш край, старонку гэту* Канстанцыі Буйло.

Мой Беластоцкі край – мая Айчына!
З табою звязаны мой лёс і доля.
Люблю лясы твае, люблю даліны,
Кахаю шчыра бацькаўскае поле.
<...>
Зямля мая, мой беларускі краю,
Над Нарваю, над Бугам задуменым,
Я вольны тут, душой адпачываю,
Мой краю вечны, краю незаменны².

У гэтым паэтычным маніфесце беластоцкай беларушчыны псіхалагічна дакладна паяднанае асабістае з агульным, называюцца мясцовасці, закранаецца моўны аспект, нават згадваецца гісторыя. Некалі ж напрыканцы XIX стагоддзя неацэнны Мацей Бурачок у сваёй сlynнай патрыятычнай Прадмове да *Дудкі беларускай* выдзеліў якраз гэтыя аспекты, найважнейшыя ў справе нацыянальнага ўсведамлення, адраджэнскіх працэсаў.

¹ *Ibidem*.

² А. Барскі, *Выбраныя творы*, Мінск 2011, с. 21.

Вехавае падзея ў гісторыі беларускай літаратуры Польшчы адбылася на самым пачатку лета 1958 года. 8 чэрвеня ў Беластоку сабраўся арганізацыйны з'езд Літаратурнага аб'яднання пры рэдакцыі беларускага штотыднёвіка "Ніва". Аб'яднанне мелася працаваць семінарычным метадам са сваім творчым варштатам – штомесячнай Літаратурнай старонкай. Як адзначыў у адным з "ніўскіх" артыкулаў Ян Чыквін, "сабраліся нікому тады яшчэ невядомыя прадстаўнікі розных пакаленняў, любіцелі і пачынальнікі прыгожага пісьменства, каб арганізацыйна аб'яднацца ды канчаткова афіцыйна-адміністрацыйна заявіць аб сваёй прысутнасці ў культурным і грамадскім жыцці Беласточчыны"¹. Сабраліся, бо "Ніва" Г. Валкавыцкага, дзякуючы таму, што рэдактар пабацькоўску клапаціліва збіраў, аберагаў, развіваў таленты, адразу стала цэнтрам не толькі грамадскага беларускага жыцця, але і прыцягнула беларускі творчы патэнцыял. Нездарма адной з першых штатных адзінак у толькі што створанай "Ніве" аказалася пасада паэта. Выпадак унікальны, але цалкам зразумелы ў святле біяграфіі рэдактара штотыднёвіка. Старшынёй аб'яднання, зразумела, быў абраны Г. Валкавыцкі – сапраўды хросны бацька пасляваеннага беларускага літаратурнага руху ў Польшчы. Праз чатыры гады, ужо калі старшынёй арганізацыі стане Алесь Барскі, яна атрымае вельмі адпаведную, трапную назву "Белавежа", пад якой і ўвойдзе ў гісторыю літаратуры. І калі браць пад увагу, што менавіта калектывны зборнік вершаў *Рунь* (1959) – дэбютная справаздача сяброў аб'яднання – стаў увогуле першай паэтычнай кнігай на пасляваеннай Беласточчыне, што якраз Сакрат Яновіч і Ян Чыквін, ужо члены Саюза польскіх пісьменнікаў, у сярэдзіне сямідзясятых гадоў сталі ініцыятарамі стварэння Клуба польскіх пісьменнікаў у Беластоку, дык небеспадстаўным падасца тэзіс С. Яновіча пра Польшчу як краіну дзвюх літаратур², прынамсі, калі гаварыць пра Беласточчыну.

Відавочна, арганізацыя ў другой палове 1950-х гадоў БГКТ, заснаванне "Нівы" і Літаратурнага аб'яднання, гэтай своеасаблівай трыяды, сведчыла не проста аб *рэнесансіку*, як у час побыту М. Сяднёва на Беласточчыне, а адлюстроўвала сапраўдныя адраджэнскія працэсы на беларускім "палетку". Трэба згадаць, што "Ніва" з'яўлялася друкаваным органам Грамадска-культурнага таварыства, адпаведна і "Белавежа" доўгі час знаходзілася ў структуры БГКТ. Так што самым непасрэдным чынам спрычынялася да рухлівай жыццёвай канкрэтыкі. Вершы не толькі друкаваліся на Літаратурнай старонцы, а і чыталіся на шматлікіх сустрэчах амаль ці ні ва ўсіх вёсках і гарадах Беласточчыны. У большасці ж з іх былі клубы, святліцы, бібліятэкі, гурткі БГКТ. І, вядома, сустрэчы з паэтамі адбываліся ў шматлікіх школах. У першым выпуску "Беларускага календара" БГКТ (1957 г.) адзначана: "Сёння на Белас-

¹ Я. Чыквін, *Беларускі літаратурны рух у Польшчы*, "Ніва" 1991, № 51.

² *Рабіць сваё: інтэрв'ю Сакрата Яновіча з Янам Чыквіным*, "Ніва" 1998, № 9.

точчыне налічваецца 57 пачатковых беларускіх школ. У 111 школах беларуская мова вывучаецца як прадмет. Ёсць 2 агульнаадукацыйныя ліцэі (у Гайнаўцы і ў Бельску), якія рыхтуюць кадры беларускай інтэлігенцыі”¹. “Белавежцы” актыўна садзейнічалі абуджэнню, замацаванню нацыянальнай тоеснасці, выхаванню чытацкай аўдыторыі. Своеасаблівым маніфестам, якраз запатрабаваным беларускім часам, успрымаўся верш Віктара Шведа “Я беларус”:

Я беларус, рос у народнай гушчы,
Сярод палёў, уквечаных лугоў,
Пад дзіўны гоман Белавежскай пушчы
Пад заліўныя трэлі салаўёў.

Я беларус і сваёй роднай мове
Яшчэ дзіцём вучыўся ад бацькоў.
І слова роднае – мой лёс у гэтым слове –
Мне даражэй, чым сотні іншых слоў.

<...>

Я беларус і гэтым ганаруся.
Усім душу сваю магу адкрыць:
Ніколі і нідзе не адракуся,
Што беларусам жыў і буду жыць!²

Адпаведна ў выніку гэтых частых сустрэч прыбаўлялася аўтараў на Літаратурнай старонцы “Нівы”, адбываліся дэбюты, што перасталі для некаторых дэбютантаў у пажыццёвую творчасць і сувязь з “Белавежай”: Надзеі Артымовіч, Віктара Стахвюка, Міхася Шаховіча, Міры Лукшы, Жэні Мартынюк, Юрыя Баены і шэрагу іншых.

За 60 гадоў існавання “Белавежы” пабачыла свет каля 250 разнастайных выданняў (кнігі паэзіі, прозы, перакладаў, літаратуразнаўчых даследаванняў, часопісы, календары). Можна з поўным правам сказаць, што творчасць беларускіх пісьменнікаў Польшчы з’яўляецца неад’емнай, арганічнай часткай грамадска-сацыяльнага і нацыянальна-культурнага жыцця беларусаў. Гэтай творчасці ўласцівы ўсе функцыі прыгожага пісьменства – эстэтычная, пазнавальная, выхаваўчая. Творы “белавежцаў” з’яўляюцца выдатным генератарам нацыянальных ідэй, акумуляюць у сабе найважнейшыя нацыянальныя коды, вартасці і захоўваюць іх для нашчадкаў, стрымліваючы асіміляцыйныя працэсы, застаючыся сапраўды вартавымі памяці, бо напісанае – застаецца.

Старшыня “Белавежы” Я. Чыквін у пасляслоўі да своеасаблівай гісторыі аб’яднання, выдадзенай яшчэ да 50-гадовага юбілею арганізацыі, невыпадкава падкрэсліў, што “пісьменнікі «Белавежы», сапраўды, шчыльна запоўнілі сваю этнічную прастору культурна-эстэтычным зместам. З поўным правам можна сказаць, што другая палова XX ста-

¹ *Што трэба ведаць аб БГ-КТ?*, “Беларускі календар” 1957, с. 53.

² В. Ш в е д, *Мая зялёная Зубровія*, Мінск 1990, с. 61.

годдзя належыць у беластоцкім краі найперш «белавежцам»¹. Трэба падкрэсліць, што пры ўсіх выдавочных грамадска-сацыяльных складанасцях і асабовых стратах, асабліва на працягу апошняга дзесяцігоддзя, «Белавежа» застаецца адным з найважнейшых сведчанняў грамадска-сацыяльнага і нацыянальна-культурнага жыцця на Беластоцчыне.

Halina Twaranowicz

The social and national-cultural phenomenon of "Bialowieza" literary association

A b s t r a c t

The Belarusian Literary Association "Bialowieza", the only organization of this kind among all national minorities in Poland, was established on June 8, 1958. Within 60 years of its creative activity, more than 260 different genre editions have been published – volumes of poetry, prose, essays, translations, studies and historical-literary monographs, including two magazine titles. The output of Belarusian writers in Poland is an inseparable, organic part of the social and cultural life of the entire Belarussian community settled in the Polish context. The output is characterized not only by high literary and aesthetic, but also cognitive and educational value. The works of the members of this Association serve as the generator of national ideas, accumulating the most important values and national codes, protecting them from oblivion, as well as their own language, customs, traditions, beliefs – to finally stop the assimilation processes, remaining real "guardians of memory" (T. Zaniewska).

¹ Я. Чыквін, *Пасляслоўе* [у:] *Шлях на прамой часу: Да гісторыі беларускай літаратуры Польшчы 1958–2008 гг.*, пад рэд. Я. Чыквіна, Беласток 2007, с. 317.